

Nr 65

Utlåtande i anledning av väckta motioner om studiehjälp m. m. vid de gymnasiala skolorna, såvitt angår resetillägg.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner I: 379 av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt II: 476 av herr *Holmberg m. fl.*

Motionerna har såvitt angår studiehjälpens grundbelopp och resetillägg hänvisats till lagutskott och i övrigt till statsutskottet. Andra lagutskottet har behandlat motionerna såvitt avser studiehjälpens grundbelopp i utlåtandet nr 15 vid årets riksdag.

I motionerna, vilka är likalydande, har, såvitt nu är i fråga, hemställts, att riksdagen måtte »besluta att resetillägg skall utgå med belopp motsvarande de verkliga resekostnaderna».

Beträffande motionernas innehåll hänvisas till motionen I: 379.

Gällande bestämmelser

Studiehjälpsreglementet reglerar de studiesociala förmånerna till elever i gymnasier, yrkesskolor, fackskolor, folkhögskolor och en del andra läroanstalter. Förutom studiebidrag samt inkomst- och behovsprövade tillägg kan elev, som har lång väg till skolan, erhålla antingen inackorderingstillägg eller resetillägg.

Bestämmelser om resetillägg finns i 11 § studiehjälpsreglementet och 5—7 §§ i tillämpningsbestämmelserna till reglementet. Resetillägget bestämmes efter avståndet från bostad till skola. Avståndet beräknas i första hand efter *fågelvägen*. Om emellertid *färdvägen* är minst 10 kilometer längre än fågelvägen beräknas resetillägget däremot efter avståndet färdvägen mellan bostaden och skolan. Om färdvägen är minst 10 kilometer utgår resetillägg även om avståndet fågelvägen icke uppgår till 6 kilometer. Skall avståndet beräknas efter färdvägen och föreligger flera färdvägar, beräknas avståndet efter kortaste allmänna färdväg. Vid beräkning av avståndet fågelvägen skall enligt centrala studiehjälpsnämndens anvisningar beräkning ske strikt även om gränsen skulle komma att sättas vid en gata eller dylikt.

Resetillägget utgår enligt följande uppställning.

Avstånd i kilometer, minst	Resetillägg i månaden, kronor
6	30
16	45
26	60
36	75

Resetillägg utgår icke till studerande, som kan erhålla färdbiljett med särskild prisnedsättning för studerande under förutsättning att resekostnaden efter prisnedsättningen ej överstiger 30 kronor per månad.

Till studerande som är i behov av inackordering utgår inackorderings-tillägg med 100 kronor i månaden. Tillägget erhålles utan behovsprövning. Elev som har inackorderingstillägg är ej berättigad till ersättning för resor till hemorten.

Historik

Enligt de regler som gällde före studiehjälpsreglementets införande den 1 juli 1964 utgick särskilt studiebidrag till dagligen resande elever under förutsättning dels att eleven bodde i annan kommun än den där utbildningsanstalten var belägen, dels att hans avstånd till skolan var minst fyra kilometer, dels att hans kostnader efter billigaste färd sätt uppgick till minst 12 kronor i månaden. Varje elev måste själv erlägga 10 kronor i månaden. Bidraget var maximerat till 40 kronor för yngre och 50 kronor för äldre elev.

Studiehjälpsutredningen diskuterar i sitt betänkande »Bättre studiehjälps» (SOU 1963: 48) olika metoder att ersätta resekostnader. Utredningen kom för sin del fram till att ersättning borde utgå i form av resetillägg beräknat efter avståndet fågelvägen mellan hem och skola. Utredningen anförde bl. a.

Det kan synas eftersträvansvärt att utforma ett bidragssystem, som i de individuella fallen ger exakt likartad kostnadstäckning. Skall detta mål uppnås, är det nödvändigt att göra en individuell prövning av kostnader och färd sätt. Detta skulle kräva omfattande administrativa insatser och i många fall medföra besvärliga avvägningsproblem. Det bör också beaktas att elever i de här aktuella åldrarna inte på samma sätt som yngre elever är beroende av reguljära kommunikationsmedel. För elever med långa resor eller särskilt besvärliga kommunikationsförhållanden bör även möjligheten till inackordering stå till buds, enligt förslag i föregående avsnitt med väsentligt förbättrat bidragsbelopp. Utredningen har med hänsyn härtill inte funnit tillräckliga skäl för att bidragsgivningen till de dagligen resande eleverna enbart utgå från resekostnadernas storlek.

En schablonisering av bidragsbeloppen skulle innebära påtagliga administrativa fördelar. Utredningen har bedömt det vara angeläget att efter-

sträva en begränsning av skoladministrationens arbete med studiehjälpen. Ett bidragssystem, som baserar sig på avståndet, innebär att kontrollen endast behöver avse avståndet. Det blir inte nödvändigt att företa kontroll av resprisets storlek och inte heller att söka utforma olika bestämmelser beroende på vilket kommunikationsmedel som kommit till användning. Bidraget kan slutligen göras oberoende av administrativa gränser mellan kommunerna.

Under remissbehandlingen av utredningens förslag väcktes kritik mot metoden att göra resetillägget beroende av fågelvägen. Det påpekades att förslaget skulle leda till orättvisor och att det förekom att den faktiska färdvägen var mer än dubbelt så lång som fågelvägen.

I *propositionen nr 138 till 1964 års riksdag* angående studiesocialt stöd anförde föredragande departementschefen i den nu aktuella frågan.

Utredningens konstruktion av resetillägget är visserligen ägnad att medföra åtskillig arbetsbesparing för den lokala skoladministrationen, något som i och för sig är i hög grad önskvärt. Jag tror emellertid att denna besparingseffekt väsentligen kan nås även om förslaget jämkas så att orättvisor av påtalat slag undviks. Detta skulle kunna ske på det sättet att man alternativt tar hänsyn till avståndet färdvägen i de relativt få fall då detta avstånd är väsentligt längre än avståndet fågelvägen.

I utredningsförslaget förekommer fem olika klasser för resetillägg beroende på om avståndet hem—skola är 10, 15, 20, 30 eller 40 kilometer. Tilläggsbeloppen är i förslaget 20, 30, 40, 50 och 60 kronor.

Vid utformningen av sitt förslag har utredningen utgått från gällande priser för skolungdom vid färd med statens järnvägars tågförbindelser. Skolungdom åtnjuter enligt gällande taxor 30 % rabatt på månadsbiljetter. Järnvägsstyrelsen har emellertid i sitt remissyttrande påpekat, att dessa rabatter — vilka inte är kommersiellt motiverade — i enlighet med de av statsmakterna antagna allmänna riktlinjerna för taxepolitiken bör slopas.

Enligt min mening måste man i förevarande sammanhang utgå från att berörda rabatter kommer att försvinna. Detta måste föranleda en höjning av de föreslagna resetilläggen. För att inte studiehjälpens värde för många familjer skall urholkas blir det emellertid även nödvändigt att sänka avståndsgränsen i lägsta tilläggsklassen från 10 till 7 kilometer.

Jag förordar att resetilläggen utgår med belopp som följer av denna tablå.

Avstånd fågelvägen i kilometer, hem—skola, minst	Resetillägg kronor per månad
7	30
16	45
26	60
36	75

Bestämmelserna i ämnet bör kompletteras med en regel av innebörd, att resetillägg skall utgå efter närmast högre klass om avståndet färdvägen är minst 10 kilometer längre än avståndet fågelvägen. Är avståndet fågel-

vägen kortare än 7 kilometer bör resetillägg likväl utgå enligt lägsta klassen, om avståndet färdvägen är minst 12 kilometer.

I anledning av proposition väcktes motioner med yrkanden om ändring i resetilläggsbestämmelserna.

Särskilda utskottet anförde i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 1* i frågan.

Utan angrepp på konstruktionen som sådan har i några motioner förordats en jämkning av nyssnämnda avståndsgränser. Enligt ett yrkande i *motionerna I: 798* och *II: 983* bör minimivillkoret vara ett avstånd av 5 kilometer fågelvägen alternativt 10 kilometer färdvägen. I *motionerna I: 810* och *II: 1002* yrkas att avståndsgränserna skall bestämmas till 4 kilometer fågelvägen alternativt 7 kilometer färdvägen. I *motionerna I: 807* och *II: 1003* yrkas att avståndsgränsen färdvägen skall sänkas till 10 kilometer.

Frågan om resetilläggens storlek beröres i *motionen II: 998*, där det yrkas att tilläggen skall utgå med belopp motsvarande de verkliga kostnaderna.

Vid sina överväganden i frågan har utskottet funnit, att den i propositionen föreslagna konstruktionen av resetillägget ger möjlighet att åstadkomma en rimlig avvägning mellan å ena sidan önskemål om administrativa förenklingar och å andra sidan kraven på effektivt och rättvist stöd åt skolorna med lång skolväg. Minimivillkoret för resetillägg bör dock enligt utskottets mening bestämmas till ett avstånd av 6 kilometer fågelvägen alternativt 10 kilometer färdvägen. Därmed torde de önskemål som kommit till uttryck i berörda motioner ha tillgodosetts i den utsträckning som kan anses rimlig.

Utskottet vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att det förekommer fall då färdvägen mellan hemmet och skolan är mer än tre gånger så lång som fågelvägen. De närmare föreskrifter om resetillägget som förutsättes utfärdade i administrativ väg bör enligt utskottets åsikt vara så utformade att det blir möjligt att i dylika fall ge tillägg inte endast — såsom departementschefen rekommenderat — efter närmast högre ersättningsklass än som följer av en fågelvägsberäkning utan även efter ännu högre klass. Denna utskottets uppfattning torde böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Frågan om resetilläggets konstruktion aktualiserades genom motioner vid 1965 års riksdag. Motionerna remitterades till centrala studiehjälpsnämnden, som i ett yttrande framhöll, att vissa detaljer i reglerna ej var lyckligt utformade. Nämnden hade emellertid igångsatt en undersökning om utfallet av reglerna och ämnade om det visade sig påkallat aktualisera frågan hos Kungl. Maj:t. *Andra lagutskottet* behandlade motionerna i *utlåtandet nr 46 år 1965*. Utskottet anförde i det av riksdagen godkända utlåtandet.

Utskottet vill för sin del instämma i att de nuvarande reglerna för resetillägg icke är tillfredsställande. Det är önskvärt att elever med i stort sett samma resekostnader erhåller lika stora bidrag utan att man därigenom skapar en alltför invecklad administration. Enligt utskottets mening bör

man snarast möjligt söka åstadkomma nödiga förbättringar i systemet. Med hänsyn till den utredning av frågorna som utföres av centrala studiehjälpsnämnden anser sig utskottet dock inte nu böra precisera på vilket sätt reglerna må ändras. Utskottet förutsätter emellertid att centrala studiehjälpsnämnden bedriver sin utredning om resetillägget skyndsamt och att därefter Kungl. Maj:t föranstaltar om de ändringar i systemet som kan anses lämpliga. Vad utskottet anfört synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom. Genom det anförda anser sig utskottet ha besvarat de i denna del upptagna motionsyrkandena.

Vid *höstriksdagen 1965* framställdes till chefen för ecklesiastikdepartementet en *enkel fråga* huruvida han var beredd att medverka till en snabb ändring av grunderna för beräkning av resetillägg inom studiehjälpsreglementet. I svaret hänvisades till utredningen inom centrala studiehjälpsnämnden som borde avvaktas innan ställning togs till problemet.

Den 21 december 1965 gjorde *centrala studiehjälpsnämnden* en framställning till Kungl. Maj:t i fråga om resetillägget enligt studiehjälpsreglementet. Nämnden anförde bl. a.

Det huvudsakliga motivet för utredningens förslag, att avståndet hem—skola, räknat fågelvägen, skulle bli avgörande för storleken av resetillägget synes ha varit att man genom en sådan schabloniserad regel skulle uppnå påtagliga administrativa fördelar och att det inte heller skulle bli nödvändigt att företa kontroll av resekostnadens storlek eller att ta hänsyn till art av kommunikationsmedel. Frågan om bestämning av resetilläggets storlek enbart på grundval av färdvägens längd hem—skola har icke berörts i utredningens betänkande.

I svaren på det av studiehjälpsnämnden utsända frågeformuläret har påtalats att praktiska olägenheter vidlåder fågelvägsmetoden. I något fall anföres, att bestämmelserna fått till följd ett betydande merarbete. Några skolstyrelser uttalar sig dock positivt om fågelvägsmetoden. Sammanfattningsvis kan det sägas, att svaren inte ger någon entydig bild av reglernas lämplighet ur administrativ synpunkt.

Den genomförda undersökningen och den kritik, som i övrigt framförts mot resetilläggsbestämmelserna, motiverar enligt nämndens åsikt, att bestämmelserna tas under omprövning. I första hand har det då gällt att undersöka, huruvida inte de nuvarande reglerna med bibehållande av huvudregeln om fågelvägsavstånd kan kompletteras med tilläggsbestämmelser, som undanröjer de nuvarande ojämnheter. Enligt vad nämnden funnit är detta möjligt endast om fågelvägsregeln i ett stort antal fall sätts ur kraft genom tilläggsregler och därigenom rent faktiskt kommer att verka som en undantagsregel. Ett sådant regelsystem skulle bli komplicerat och därmed administrativt svårhanterligt. Med hänsyn därtill bör andra möjligheter övervägas.

Studiehjälpsutredningen ansåg att resetillägget i princip bör täcka merkostnader som är av sådan storlek, att de kan antas utgöra hinder för erhållande av utbildning. Elev skulle således själv kunna stå för en viss grundkostnad. I övrigt bör emellertid reglerna såvitt möjligt ge ett likartat utfall för elever med i stort sett samma resekostnader. De nuvarande bestämmelserna, som bygger på fågelvägsregeln, har visat sig innehålla brister i detta avseende.

Vid sina överväganden rörande vilka faktorer, som bör ligga till grund för bestämning av resetillägget, har studiehjälpsnämnden funnit att valet närmast borde stå mellan antingen en ren kostnadsregel eller en ren färdvägsregel.

Studiehjälpsutredningen fann av olika orsaker ej tillräckliga skäl föreliggande för att resetillägget enbart skulle utgå på grundval av resekostnadens storlek. Det kan tilläggas att en kostnadsregel skulle behöva kompletteras med en tilläggsregel om resetillägg — förmodligen enligt färdvägsgrunder — åt sådana elever, som inte har tillgång till allmänt färdmedel eller som av andra skäl utnyttjar eget färdmedel. Studiehjälpsnämnden anser sig därför ej kunna förorda en kostnadsregel. Enligt nämndens mening talar i stället övervägande skäl för en övergång till att resetillägget bestäms efter färdvägen. I regel står färdkostnaden i ett direkt förhållande till färdvägens längd. Den som ej utnyttjar allmänt färdmedel får ersättning för eget färdmedel efter de allmänna grunderna. Nämnden föreslår därför att frågan om regler för bestämning av resetillägget upptages till förnyad prövning och att enbart färdvägen lägges till grund för beräkningen av tilläggets storlek. Förslag till erforderliga ändringar i studiehjälpsreglementet och i Kungl. Maj:ts kungörelse med tillämpningsföreskrifter till reglementet bifogas. De föreslagna bestämmelserna bör gälla fr. o. m. läsåret 1966/67.

Till förslaget har fogats en kommentar, som är avsedd att utgöra studiehjälpsnämndens anvisningar till skolstyrelserna, därest bestämmelserna ändras i enlighet med nämndens förslag. Nämnden är väl medveten om att de nu föreslagna reglerna medför vissa tillämpningssvårigheter. Dessa bör dock enligt nämndens bedömning inte överdrivas. Efter en övergångsperiod bör skol- och rektorsexpeditionerna ha samlat kännedom om bostads- och reseförhållandena för eleverna som underlättar handläggningen av ansökningar om resetillägg.

Nämnden har övervägt i vad mån det skulle vara möjligt och lämpligt att samtidigt vidtaga andra ändringar i bestämmelserna om resetillägg i syfte att motverka den ökning av anslagsbehovet som blir följderna av nämndens här ovan framlagda förslag. Därvid har övervägts att föreslå en höjning av den undre avståndsgränsen från 6 till 7 eller 8 kilometer. Det undersökta materialet ger emellertid vid handen, att besparingen vid en höjning av minimigränsen från 6 till 8 kilometer skulle komma att bli relativt liten. Med hänsyn därtill samt till de överväganden och ställningstaganden, som statsmakterna tagit vid införandet av de nya resetilläggsbestämmelserna, har nämnden ej funnit sig böra förorda en höjning av minimigränsen i fråga om avståndet för rätt till resetillägg.

Utskottet

Elever i gymnasier, yrkesskolor, fackskolor och vissa andra skolformer kan enligt studiehjälpsreglementet erhålla resetillägg eller inackorderings-tillägg, om de har lång väg mellan hemmet och skolan. Resetillägget bestäms efter avståndet från bostaden till skolan. Avståndet beräknas efter fågelvägen eller, om färdvägen är minst tio kilometer längre än denna, efter

färdvägen. För att bidrag skall utgå fordras att avståndet är minst sex kilometer fågelvägen. Dessutom gäller att om färdvägen är minst tio kilometer utgår resetillägg även om avståndet fågelvägen inte uppgår till sex kilometer. Bidraget varierar mellan 30 och 75 kronor i månaden. Elev med inackorderingstillägg, vilket utgör 100 kronor i månaden, erhåller ej ersättning för resor mellan hemmet och skolan.

I förevarande motioner yrkas att riksdagen måtte besluta, att resetillägget skall utgå med belopp motsvarande de verkliga resekostnaderna.

Vid 1965 års riksdag behandlade utskottet motioner i vilka yrkades att resetillägget uteslutande skulle beräknas på grundval av färdvägens längd mellan bostad och skola. Utskottet uttalade då, att reglerna för resetillägg inte var tillfredsställande. Utskottet anförde vidare, att elever med i stort sett samma resekostnader borde erhålla lika stora bidrag, utan att man därigenom skapade en alltför invecklad administration. Med hänsyn till att centrala studiehjälpsnämnden var sysselsatt med att utreda frågan om ändring av berörda regler ansåg sig utskottet inte böra precisera hur dessa lämpligen borde revideras. Utskottet förutsatte emellertid att frågan skulle lösas skyndsamt.

Centrala studiehjälpsnämnden har nu slutfört sin utredning. I anledning därav har nämnden i skrivelse den 21 december 1965 till Kungl. Maj:t hemställt om ändring av bestämmelserna om resetillägg. Nämnden avvisar tanken på att resetillägget skall utgå enbart på grundval av resekostnadens storlek, detta bl. a. med hänsyn till att en sådan regel skulle behöva kompletteras med en tilläggsbestämmelse — förmodligen byggd på färdvägens längd — för sådana elever som ej har tillgång till allmänt färdmedel eller som av andra skäl utnyttjar eget färdmedel. Nämnden föreslår i stället att studiehjälpsreglementet skall ändras så att enbart färdvägens längd blir avgörande för resetilläggets storlek.

Det har för utskottet upplysts att frågan om resetilläggets konstruktion f. n. övervägs inom Kungl. Maj:ts kansli. Med hänsyn härtill anser utskottet sig inte kunna tillstyrka bifall till det förevarande motionsyrkandet. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 379 och II: 476, såvitt nu är i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 november 1966

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herr Strand, fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Edström, Erik Filip Petersson*, Hübinette, Högström och fru Elvy Olsson;

från a n d r a kammaren: fru Svensson, herrar Jönsson i Ingemarsgården, Svensson i Kungälv*, Johansson i Skärstad, Ringaby, Carlsson i Göteborg, Jonsson och Göransson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.